

Л. Й. Созанський,

кандидат економічних наук,

старший науковий співробітник відділу розвитку виробничої сфери регіону і інвестицій,

ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України",

E-mail: ls.ird2@ukr.net

Оцінка залежності економіки України від імпорту продукції переробної промисловості в сегментах проміжного споживання і валового нагромадження основного капіталу

Обґрунтовано, що у структурі імпорту товарів і послуг України домінує продукції переробної промисловості. За даними таблиць "витрати-випуск" розраховано залежність української економіки від використання імпорту продукції проміжного споживання і валового нагромадження основного капіталу виробництв переробної промисловості у 2013–2016 роках. Визначено види продукції проміжного споживання, за якими залежність української економіки від імпорту є високою. Рівень імпортозалежності у сегменті валового нагромадження основного капіталу аналізованих виробництв оцінено у приблизно 85%. Аналітично обґрунтовано напрями імпортозаміщення продукції виробництв переробної промисловості в українській економіці та заходи, що мають бути попередньо здійснені.

Ключові слова: імпортозалежність, структура імпорту, проміжне споживання, валове нагромадження основного капіталу, переробна промисловість.

Геополітичні зміни, процеси переформатування пріоритетів і стратегічних напрямів глобальної економіки актуалізують питання імпортозалежності й імпортозаміщення як чинників соціально-економічного розвитку країни. Висока залежність від імпорту товарів і послуг спричиняє відкритість (а відтак, уразливість) економіки країни до зовнішніх економічних впливів, зокрема таких, як коливання цін на світових ринках, недобросовісна економічна поведінка країн-експортерів та ін. Зовнішній економічний тиск все частіше стає інструментом у міжнародній конкурентній боротьбі та навіть призводить до розгортання цінових воєн і збройних протистоянь за контроль над стратегічними ресурсами.

У структурі імпорту товарів і послуг в Україні переважає продукція промисловості, частка якої упродовж 2012–2016 років скоротилась на 5,02 відсоткового пункту (в. п.), з 84,92% у 2012 році до 79,90% у 2016 році. Водночас частка продукції переробної промисловості у структурі імпорту товарів і послуг у 2016 році порівняно з попереднім роком зросла на 5,71 в. п. (до 69,96% з 64,25% у 2015 році) [1]. З огляду на домінування продукції переробної промисловості у структурі імпорту товарів і послуг виникає необхідність вивчення залежності економіки України від використання імпорту продукції виробництв цього виду промислової діяльності як інформаційно-аналітичної бази для визначення напрямів імпортозаміщення.

Грунтовні дослідження з проблем імпортозаміщення в українській економіці проводяться в Інституті економіки і прогнозування НАН © Л. Й. Созанський, 2018

України та науковцями КНТЕУ. Так, у науковій доповіді [2] обґрунтовано перспективні напрями імпортозаміщення у металургійній галузі, хімічній промисловості та агропродовольчому секторі. Вагомість імпорту у функціонуванні високотехнологічних виробництв вітчизняної економіки описано у [3]. Перспективи селективного імпортозаміщення в окремих видах економічної діяльності досліджено у [4]. Авторську методику оцінки можливостей імпортозаміщення у харчовій, текстильній та хімічній промисловості на основі рівнянь і тотожностей системи національного рахівництва запропоновано у [5].

Метою статті є проведення оцінки залежності української економіки від імпорту продукції проміжного споживання і валового нагромадження основного капіталу виробництв переробної промисловості для формування відповідних перспективних напрямів імпортозаміщення.

Для окреслення напрямів та вироблення конкретних заходів реалізації політики імпортозаміщення, передусім із позиції національної економічної безпеки та захисту інтересів вітчизняних товаровиробників, необхідна детальна об'єктивна інформація щодо динаміки та обсягів змін імпорту товарів виробництв переробної промисловості у розрізі напрямів використання ресурсів – кінцевого споживання, проміжного споживання і валового нагромадження основного капіталу. (Нагадаємо, що кінцеве споживання складається з витрат на придбання споживчих товарів і послуг, доходів у натуральній формі для власного кінцевого споживання; проміжне споживання складається з вартості товарів і послуг, які змінюються під час використання у виробничому процесі: а саме: ви-

користаної сировини і матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих, палива й електроенергії, будівельних матеріалів, запасних частин та ін.; валове нагромадження основного капіталу – це придбання, за вирахуванням вибуття, основних засобів, їхнє виробництво за власний рахунок, надходження у вигляді капітального трансферту, істотне поліпшення основних засобів (капітальний ремонт), природне зростання відновлюваних природних ресурсів, придбання засобів озброєнь, результатів

наукових досліджень і розробок та інших продуктів інтелектуальної власності [6]). Так, у структурі імпорту товарів переробної промисловості на напрями використання ресурсів в Україні у 2016 році 59,80% припадало на продукцію проміжного споживання, 23,46% – на продукцію кінцевого споживання і 16,73% – на валове нагромадження капіталу, в якому 65,47% займав основний капітал (табл. 1, за даними [1]).

Таблиця 1

Структура імпорту товарів виробництв переробної промисловості у розрізі напрямів використання ресурсів в Україні, 2016 р.

(%)

Виробництво	Проміжне споживання	Кінцеве споживання	Валове нагромадження капіталу	Усього імпорт товарів і послуг
Виробництво харчових продуктів; напоїв та тютюнових виробів	20,59	79,41	0,00	100
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри та інших матеріалів	12,00	85,25	2,75	100
Виробництво деревини, паперу; поліграфічна діяльність та тиражування	91,69	7,65	0,66	100
Виробництво коксу та коксопродуктів і продуктів нафтоперероблення	87,5	11,53	0,97	100
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	93,58	4,98	1,44	100
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	47,10	49,12	3,78	100
Виробництво гумових і пластмасових виробів	91,46	4,38	4,16	100
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	86,98	10,79	2,23	100
Металургійне виробництво	99,83	0,01	0,16	100
Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	83,06	2,15	14,79	100
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	38,75	18,76	42,49	100
Виробництво електричного устаткування	26,24	24,39	49,37	100
Виробництво машин і устаткування, не віднесені до інших угруповань	51,16	0,25	48,59	100
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	35,78	21,82	42,40	100
Виробництво інших транспортних засобів	3,34	11,08	85,58	100
Виробництво меблів; іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	24,59	70,55	4,86	100
Усього переробна промисловість	59,81	23,46	16,73	100

Оскільки проміжне споживання і основний капітал виробництв переробної промисловості є базовими компонентами функціонування багатьох секторів економіки та сумарно складають понад 76% імпорту товарів переробної промисловості, у цьому дослідженні зосереджено увагу на імпортозалеж-

ності вітчизняної економіки саме за цими двома напрямками використання ресурсів.

У структурі імпорту товарів переробної промисловості за напрямками використання ресурсів у сегменті проміжного споживання у 2016 році домінувала (із часткою понад 80%) продукція

таких виробництв: деревини, паперу (91,69%), коксу та кокспродуктів і продуктів нафтоперероблення (87,50%), хімічних речовин і хімічної продукції (93,58%), гумових і пластмасових виробів (91,46%), іншої неметалевої мінеральної продукції (86,98%), металургійного виробництва (99,83%) і виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування (83,06%). Висока частка проміжного споживання у загальному імпорті названих виробництв засвідчує наявність у країні функціонуючих виробництв і секторів економіки, які у своїй діяльності використовують

таку продукцію, що є позитивом. Водночас це посилює ризики для стабільності національної економіки та окремих її секторів, надто у період глобальних змін, що супроводжуються погіршенням кон'юнктури на світових ринках.

Рівень залежності економіки від використання імпорту продукції проміжного споживання характеризує частка імпорту у проміжному споживанні загалом (сума імпоротної і вітчизняної продукції), яка для переробної промисловості України у 2016 році досягла 52,4% проти 46,2% у 2013 році (табл. 2, за даними [1]).

Таблиця 2

Частка імпорту у проміжному споживанні продукції переробної промисловості України, 2013–2016 рр.

Група виробництв	Виробництво	Частка				Відхилення (+/-)		
		2013	2014	2015	2016	2014–2013	2015–2014	2016–2015
Високотехнологічні	Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	71,77	71,78	65,45	60,09	0,00	-6,32	-5,36
	Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	87,67	86,72	91,31	88,40	-0,95	4,60	-2,91
	Усього	77,00	75,90	73,37	72,24	-1,10	-2,54	-1,12
Середньовисокотехнологічні	Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	78,26	80,01	77,36	83,31	1,75	-2,64	5,95
	Виробництво електричного устаткування	69,86	69,17	65,94	63,58	-0,69	-3,23	-2,36
	Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	72,04	85,01	89,21	83,40	12,97	4,20	-5,80
	Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	85,27	78,72	75,86	83,92	-6,55	-2,86	8,06
	Виробництво інших транспортних засобів	6,36	5,94	3,40	3,50	-0,42	-2,54	0,10
	Усього	71,13	75,79	75,62	81,19	4,67	-0,17	5,57
Середньонизькотехнологічні	Виробництво коксу та кокспродуктів, продуктів нафтоперероблення	54,53	64,84	62,74	61,68	10,31	-2,10	-1,06
	Виробництво гумових і пластмасових виробів	50,55	47,84	47,12	47,23	-2,72	-0,72	0,11
	Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	24,58	25,07	24,07	23,86	0,49	-1,00	-0,21
	Металургійне виробництво	31,71	29,42	29,40	26,38	-2,29	-0,02	-3,01
	Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	55,56	66,40	57,78	54,93	10,84	-8,62	-2,85
Низькотехнологічні	Виробництво харчових продуктів; напоїв та тютюнових виробів	14,99	14,84	14,74	22,75	-0,16	-0,10	8,02
	Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри та інших матеріалів	66,28	58,01	76,42	60,76	-8,27	18,41	-15,66
	Виробництво деревини, паперу; поліграфічна діяльність та тиражування	39,04	42,85	40,08	38,72	3,81	-2,76	-1,36
	Виробництво меблів; іншої продукції	5,44	13,50	18,83	14,52	8,06	5,33	-4,32
	Усього	22,73	25,56	25,85	28,99	2,84	0,29	3,15
Усього переробна промисловість		46,22	50,35	50,48	52,40	4,13	0,13	1,92

Отже, вітчизняні виробництва та інші сфери у 2016 році більш ніж наполовину залежали від імпортованих комплектуючих і матеріалів виробництв переробної промисловості. Зростання загального рівня імпортозалежності спричинене збільшенням частки імпорту у проміжному споживанні продукції п'яти виробництв, із них найбільше – виробництва автотранспортних засобів (на 8,06 в. п.), харчових продуктів (на 8,02 в. п.) і хімічних речовин (на 5,95 в. п.). Унаслідок таких змін у 2016 році відбулося зниження рівня імпортозалежності щодо продукції високотехнологічних і середньо-низькотехнологічних виробництв, але, водночас, зростання цього рівня щодо продукції середньо-високотехнологічних і низькотехнологічних виробництв. Незважаючи на описані позитивні тенденції, рівень залежності економіки від використання імпортованої продукції проміжного

споживання за ключовими виробництвами переробної промисловості у 2016 році був усе ще високим. Так, імпортозалежність за продукцією проміжного споживання машинобудування і хімічної промисловості становила понад 80%, а легкої промисловості та виробництва коксу – понад 60%.

Окрім розглянутого показника, імпортозалежність економіки характеризують ще динаміка та структура проміжного споживання аналізованого виду промислової діяльності у розрізі всієї продукції проміжного споживання (сума імпортованої і вітчизняної продукції) й окремо вітчизняної та імпортованої продукції.

Загалом обсяги проміжного споживання української переробної промисловості упродовж 2014–2016 років суттєво зросли, що пов'язано з нарощенням ділової активності в Україні (табл. 3, за даними [1]).

Таблиця 3

Динаміка проміжного споживання продукції переробної промисловості в Україні, 2014–2016 рр.

(%)

Група виробництв	Виробництво	Темп приросту / скорочення проміжного споживання:								
		усього			вітчизняної продукції			імпортованої продукції		
		2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Високотехнологічні	Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	7,81	16,96	27,09	7,80	43,16	46,83	7,81	6,66	16,67
	Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	-16,01	35,16	116,84	-9,53	-11,60	189,55	-16,92	42,32	109,93
	Усього	-0,03	21,99	54,56	4,75	34,83	61,07	-1,45	17,91	52,19
Середньо-високотехнологічні	Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	21,96	54,48	10,58	12,14	74,91	-18,46	24,69	49,38	19,08
	Виробництво електричного устаткування	9,30	-6,19	12,83	11,81	3,63	20,65	8,22	-10,56	8,79
	Виробництво машин і устаткування, не віднесені до інших угруповань	20,24	0,40	128,52	-35,53	-27,72	251,38	41,89	5,36	113,65
	Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	-20,46	49,26	65,57	14,94	69,36	10,27	-26,57	43,83	83,17
	Виробництво інших транспортних засобів	-22,94	-11,97	-41,38	-22,60	-9,59	-41,43	-28,03	-49,65	-39,72
	Усього	11,94	34,71	31,73	-6,15	35,66	1,61	19,29	34,41	41,44
Середньо-низькотехнологічні	Виробництво коксу та коксопродуктів, продуктів нафтоперероблення	27,06	6,13	19,12	-1,75	12,48	22,50	51,09	2,69	17,11
	Виробництво гумових і пластмасових виробів	16,10	25,81	30,47	22,48	27,54	30,20	9,86	23,92	30,78
	Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	2,77	13,49	41,42	2,10	15,01	41,81	4,82	8,96	40,18
	Металургійне виробництво	3,59	-0,02	44,13	7,07	0,01	50,29	-3,89	-0,10	29,35
	Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	2,81	29,23	30,38	-22,26	62,38	39,17	22,86	12,45	23,96
	Усього	11,95	10,47	31,84	3,03	13,60	38,42	23,92	6,98	24,04

Низькотехнологічні	Виробництво харчових продуктів; напоїв та тютюнових виробів	1,42	18,57	-12,15	1,61	18,71	-20,41	0,36	17,77	35,64
	Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри та інших матеріалів	20,54	-10,21	37,03	50,09	-49,58	128,05	5,50	18,29	8,95
	Виробництво деревини, паперу; поліграфічна діяльність та тиражування	11,45	23,25	28,71	4,49	29,21	31,64	22,31	15,30	24,34
	Виробництво меблів; іншої продукції	-6,45	21,12	44,15	-14,43	13,66	51,82	132,06	68,95	11,10
	Усього	3,95	18,97	10,95	0,13	18,52	6,24	16,92	20,30	24,47
Усього переробна промисловість		9,35	18,62	28,19	0,95	18,30	23,21	19,13	18,92	33,08

Позитивною є тенденція до прискореного зростання темпів приросту проміжного споживання вітчизняної промислової продукції (на 22,26 в. п. упродовж аналізованого періоду) порівняно з імпоротною (на 13,95 в. п. відповідно).

Отже, поряд із використанням імпорту в Україні суттєво збільшилось і використання продукції вітчизняного виробництва у сегменті проміжного споживання. Найвищими темпами зросло проміжне споживання вітчизняної продукції таких виробництв: комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (у 1,89 разу); машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (у 2,51 разу); текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри та інших матеріалів (у 1,28 разу).

У структурі проміжного споживання імпортової продукції, на відміну від вітчизняної, у 2016 році переважали високо- і середньо-високотехнологічні виробництва (сумарно 50,54% проти 40,05% у 2013 році), табл. 4, за даними [1]. Зростання частки імпорту у проміжному споживанні продукції високотехнологічних виробництв загалом сприяло прискоренню розвитку національної економіки та активізувало процеси реалізації, зокрема, вітчизняного промислового потенціалу. Так, у 2016 році частки продукції низько- і середньо-низькотехнологічних виробництв у структурі проміжного споживання сумарно зменшилися до 66,69% (проти 71,83% у 2013 році), але, водночас, зросли частки високо-технологічних і середньо-високотехнологічних виробництв. Це стало наслідком суттєвого зменшення у цій структурі частки продукції харчової промисловості та збільшення хімічної промисловості й машинобудування. Такі зміни є ознаками поступового переходу національної економіки від сировинного типу до інноваційного.

Залежність економіки від імпорту основних засобів, що виробляються виробництвами переробної промисловості, відображає частка імпорту у валовому нагромадженні основного капіталу. Високе значення цього показника є свідченням багатьох економічних проблем у діяльності ключових виробництв переробної промисловості, зокрема: недостатності інвестицій в основний капітал, високого рівня зношеності основних засобів, неефективної політики оновлення основного капіталу, невисокої інвестиційно-інноваційної активності та ін. У 2016 році валове нагромадження основного капіталу в Україні на 84,98% забезпечувалося імпортом, тоді як у 2013 році значення цього показника становило 71,49% (табл. 5, за даними [1]). Водночас негативною є тенденція до збільшення цього показника у вітчизняній промисловості до 69,4% (проти 56,9% у 2013 році), зокрема у переробній – до 76,4% (проти 50,1% відповідно) [7; 8].

Суттєве зростання імпортозалежності основного капіталу в Україні було зумовлене нагальною необхідністю модернізації основних засобів, яка багато років не проводилась. Тому посилення залежності від імпорту основних засобів є ознакою, з одного боку, зростання ділової активності, а з іншого – незадовільної динаміки інвестиційно-інноваційних процесів у вітчизняній переробній промисловості та неповного й нерационального використання машинобудівного потенціалу України.

Найбільше зростання імпортозалежності у сегменті валового нагромадження основного капіталу відбулося за продукцією виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування, у 2015 році – на 59,04 в. п. порівняно з 2013 роком. Водночас залежність від імпорту електричного устаткування у 2016 році зменшилася на 7,17 в. п. порівняно з 2013 роком, а іншої продукції – на 7,81 в. п.

Структура проміжного споживання продукції переробної промисловості в Україні, 2013–2016 рр.

(%)

Група виробництв	Виробництво	Усього					Вітчизняна продукція					Імпортна продукція				
		2013	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2016			
Високотехнологічна	Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	3,72	3,67	3,62	3,59	1,95	2,09	2,52	3,01	5,78	5,23	4,69	4,11			
	Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	1,82	1,4	1,6	2,7	0,42	0,37	0,28	0,66	3,46	2,41	2,89	4,55			
	Усього	5,55	5,07	5,21	6,29	2,37	2,46	2,80	3,67	9,24	7,64	7,58	8,67			
Середньотехнологічна	Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	12,08	13,48	17,55	15,14	4,89	5,43	8,02	5,31	20,46	21,42	26,9	24,07			
	Виробництво електричного устаткування	1,66	1,66	1,31	1,16	0,93	1,03	0,9	0,89	2,51	2,28	1,72	1,4			
Середньонизькотехнологічна	Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших груп	4,31	4,74	4,01	7,16	2,24	1,43	0,88	2,5	6,72	8,01	7,09	11,39			
	Виробництво автотранспортних засобів, причепів і навітрячів	2,63	1,91	2,4	3,1	0,72	0,82	1,17	1,05	4,85	2,99	3,61	4,97			
	Виробництво інших транспортних засобів	1,93	1,36	1,01	0,46	3,36	2,58	1,97	0,94	0,27	0,16	0,07	0,03			
	Усього	22,62	23,16	26,30	27,02	12,14	11,29	12,95	10,68	34,81	34,85	39,39	41,87			
Середньонизькотехнологічна	Виробництво коксу та кокспродуктів, продуктів нафтоперероблення	14,18	16,48	14,74	13,7	11,99	11,67	11,09	11,03	16,73	21,22	18,32	16,12			
	Виробництво гумових і пластмасових виробів	6,09	6,47	6,86	6,98	5,6	6,79	7,32	7,74	6,66	6,14	6,4	6,29			
	Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	6,92	6,51	6,23	6,87	9,71	9,82	9,55	10,99	3,68	3,24	2,97	3,13			
	Металургійне виробництво	14,85	14,07	11,86	13,33	18,86	20	16,91	20,62	10,19	8,22	6,9	6,71			
	Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	5,69	5,35	5,83	5,92	4,7	3,62	4,97	5,61	6,84	7,05	6,67	6,21			
	Усього	47,73	48,86	45,51	46,80	50,85	51,90	49,84	55,99	44,10	45,87	41,26	38,46			
Низькотехнологічна	Виробництво харчових продуктів; напоїв та тютюнових виробів	12,29	11,4	11,4	7,81	19,43	19,56	19,62	12,68	3,99	3,36	3,33	3,39			
	Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри та інших матеріалів	1,03	1,13	0,86	0,92	0,64	0,96	0,41	0,75	1,47	1,3	1,3	1,06			
	Виробництво деревини, паперу; поліграфічна діяльність та тиражування	7,05	7,18	7,46	7,49	7,99	8,27	9,03	9,65	5,95	6,11	5,93	5,54			
	Виробництво меблів; іншої продукції	3,74	3,2	3,26	3,67	6,57	5,57	5,35	6,59	0,44	0,86	1,22	1,02			
	Усього	24,10	22,91	22,98	19,89	34,64	34,35	34,41	29,66	11,85	11,62	11,77	11,00			
Усього переробна промисловість		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100			

Частка імпорту у валовому нагромадженні основного капіталу в Україні, 2013–2016 рр.

(%)

Виробництво	Частка				Відхилення (+/-)		
	2013	2014	2015	2016	2014-2013	2015-2014	2016-2015
Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	8,82	10,4	67,86	62,57	1,58	57,46	-5,31
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	96,66	98,29	97,95	98,00	1,63	-0,34	0,05
Виробництво електричного устаткування	90,45	84,18	87,65	83,28	-6,28	3,47	-4,37
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	91,55	99,64	99,63	98,84	8,09	-0,01	-0,79
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	88,85	96,64	98,05	98,27	7,79	1,41	0,22
Виробництво інших транспортних засобів	16,23	40,93	22,99	23,18	24,7	-17,95	0,21
Виробництво меблів; іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	76,45	62,02	64,86	68,64	-14,44	2,85	3,78
Усього переробна промисловість	71,49	79,82	86,3	84,98	8,33	6,48	-1,31

Найвищий рівень імпортозалежності економіки України у сегменті валового нагромадження основного капіталу (понад 90% у 2016 році) характерний для продукції таких виробництв: комп'ютерів, електронної та оптичної продукції; машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань; автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів. Водночас найменшою (відповідно 23,18%) у цьому сегменті була частка імпорту у виробництві інших транспортних засобів.

Про активізацію процесів оновлення виробничих засобів в Україні (однак, за значної імпортової складової) свідчить динаміка валового нагромадження основного капіталу (табл. 6, за даними [1]). Так, темп приросту валового нагромадження основного капіталу у 2016 році досяг 55,04% (проти -26,89% у 2014 році), у т. ч. капіталу вітчизняного походження - 52,68% (проти -18,37% відповідно), а імпортного - 69,92% (проти -48,25%).

Таблиця 6

Динаміка валового нагромадження основного капіталу в Україні, 2014–2016 рр.

(%)

Виробництво	Темп приросту / зниження валового нагромадження основного капіталу:								
	усього			вітчизняної продукції			імпортової продукції		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	-11,58	22,21	21,49	4,26	697,52	12,01	-13,12	-56,17	41,52
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	-23,55	41,19	48,75	-22,26	40,71	48,83	-60,79	69,10	44,85
Виробництво електричного устаткування	1,49	10,35	90,04	-5,56	14,90	80,56	68,21	-13,85	157,28
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	-33,50	34,14	48,22	-27,62	34,13	47,05	-97,17	36,84	366,92
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	-24,06	42,06	63,70	-17,41	44,13	64,07	-77,10	-17,46	45,34
Виробництво інших транспортних засобів	-36,66	-14,28	67,90	59,70	-51,87	69,34	-55,34	11,77	67,46
Виробництво меблів; іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	-4,71	14,73	23,90	-22,71	20,00	31,12	53,73	6,12	10,58
Усього переробна промисловість	-26,89	24,77	55,04	-18,37	34,90	52,68	-48,25	-15,27	69,92

Структура валового нагромадження основного капіталу в Україні (у розрізі виробництв та джерел походження продукції) упродовж 2013–2016 років залишалася відносно сталою (табл. 7, за даними [1]). Найвищу частку у цій структурі мали виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (із тенденцією до зменшення), та виробництво автотранспортних засобів, приче-

пів і напівпричепів (із тенденцією до збільшення). Серед названих основних засобів домінувала продукція вітчизняного походження із частками, відповідно, 39,33% і 24,76%. Водночас серед продукції виробництва інших транспортних засобів, а також виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування, основні засоби мають імпор-не походження.

Таблиця 7

Структура валового нагромадження основного капіталу в Україні, 2013–2016 рр.

(%)

Виробництво	Усього				Вітчизняна продукція				Імпортна продукція			
	2013	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2016
Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	6,78	8,20	8,03	6,30	0,84	1,07	6,32	4,63	21,69	36,42	18,84	15,69
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	12,39	12,96	14,66	14,07	16,75	15,96	16,64	16,22	1,45	1,10	2,19	1,87
Виробництво електричного устаткування	7,41	10,29	9,10	11,15	9,38	10,85	9,24	10,93	2,48	8,06	8,20	12,42
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	36,17	32,90	35,37	33,82	46,32	41,08	40,84	39,33	10,72	0,59	0,95	2,60
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	17,15	17,81	20,28	21,41	21,32	21,57	23,04	24,76	6,71	2,97	2,89	2,47
Виробництво інших транспортних засобів	19,11	16,55	11,37	12,31	4,34	8,49	3,03	3,36	56,13	48,45	63,90	62,98
Виробництво меблів; іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	0,99	1,29	1,19	0,94	1,05	0,98	0,89	0,77	0,82	2,41	3,03	1,97
Усього переробна промисловість	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Отже, можна стверджувати, що загалом високий рівень імпортозалежності ($\approx 85\%$) у сегменті валового нагромадження основного капіталу в Україні є індикатором і, водночас, чинником (у короткостроковій перспективі) розвитку виробництв переробної промисловості. Проте у стратегічному вимірі висока залежність від імпорту основних засобів, а надто ключових високотехнологічних виробництв (зокрема, машинобудування) може спричинити консервацію низького рівня технологічності вітчизняної переробної промисловості загалом.

Підсумовуючи результати дослідження відмітимо таке. У розрізі розглянутих сегментів використання продукції переробної промисловості в Україні найвищою є частка імпорту у валовому нагромадженні основного капіталу ($\approx 85\%$). Такий рівень імпортозалежності створює загрозу для економічної безпеки держави. Ця загроза посилюється критично високим ступенем фізичного зносу основного капіталу вітчизняної промисловості ($\approx 70\%$),

зокрема переробної ($\approx 80\%$). Звідси нагальною є потреба в оновленні та модернізації основних виробничих засобів. Реалізація цих процесів на основі імпорту, передусім у державному секторі, потребує значних інвестицій, що несе ризики для стабільності національної валюти і соціально-економічного розвитку загалом. Альтернативою є створення в Україні імпортозамісних виробництв, які зможуть виготовляти основні засоби для потреб національної економіки. Однак організація та подальше функціонування таких підприємств здебільшого також передбачають використання імпортних складових. Наразі імпортна продукція домінує і в сегменті проміжного споживання переробної промисловості, у 2016 році її частка склала понад 52%. Економіка України найбільше залежить від матеріалів і комплектуючих таких виробництв: комп'ютерів, електронної та оптичної продукції ($\approx 90\%$); хімічних речовин і хімічної продукції ($>80\%$); машинобудування ($>80\%$); коксу та продуктів нафтоперероблення ($>60\%$); текстильного

виробництва, одягу, одягу, шкіри та інших матеріалів (>60%). Фактично це означає, що вітчизняні підприємства та організації не лише виробничі, а й інших сфер (фінансової, соціальної) не можуть функціонувати без імпортованих товарів як машинобудування і хімічної промисловості, так і продукції нафтоперероблення і легкої промисловості. Звідси очевидними є напрями імпортозаміщення в Україні, які стосуються передусім названих виробництв.

Отже, окреслені вище напрями імпортозаміщення є повністю аналітично обґрунтованими. Водночас для кожного з них потрібно здійснити детальні розрахунки ємності цільових сегментів ринку (як внутрішнього, так і потенційно зовнішнього), обсяг капіталовкладень, необхідних для організації відповідного виробництва, їх рентабельність і термін окупності, а також кількість новостворених робочих місць. На початковому етапі економічно обґрунтованим вбачається нарощення внутрішнього випуску низки товарів на заміну нескладному імпорту або продукції, на яку є значний поточний (а надто перспективний) попит в Україні унаслідок розвитку агросектору, реалізації проєктів енергозбереження, модернізації виробничої та соціальної інфраструктури.

Імпортозаміщення потрібно розглядати не як протекціонізм, а як систему інструментів стимулювання розвитку і реалізації внутрішнього потенціалу у виробництві промислової продукції усіх видів споживання і основного капіталу для заповнення потенційних ніш на внутрішньому і зовнішньому ринках. Це, своєю чергою, потребує розробки і реалізації комплексної стратегії імпортозаміщення. Ключовою ціллю такої стратегії має бути відновлення та посилення міжгалузевої взаємодії секторів економіки у напрямі збільшення обсягів і рівня технологічності промислової продукції, розширення асортименту й географії середньо- і високотехнологічного експорту та задоволення попиту на продукцію проміжного споживання й основного капіталу на внутрішньому ринку.

Звідси перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є оцінка міжгалузевих зв'язків високо- і середньо-високотехнологічних виробництв за напрямами використання та споживання ресурсів і побудова відповідних оптимізаційних економіко-математичних моделей як інформаційно-аналітичної бази стратегії і програм імпортозаміщення.

Список використаних джерел

1. Таблиця “витрати-випуск” України за 2016 рік в основних цінах: стат. зб. / Державна служба статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/05/zb_tvvuoz2016pdf.pdf
2. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості: наук. доповідь / за ред. В. М. Гейця, Т. О. Осташко; НАН України, ДУ “Ін-т екон. та прогнозув. НАН України”. Київ, 2016. 184 с.
3. Імплементация високих технологій в економіку України: наук. доповідь / за ред. І. Ю. Єгорова, І. В. Одолюка, О. Б. Саліхової; НАН України, ДУ «Інститут екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2016. 166 с.
4. Мельник Т. М., Пугачевська К. С. Імпортозалежність економіки України і пріоритети селективного імпортозаміщення // Економіка України. 2016. № 4. С. 29–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2016_4_5
5. Мельник Т., Пугачевська К. Перспективи імпортозаміщення в Україні // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2015. № 2. С. 16–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2015_2_3
6. Методологічні положення з організації державного статистичного спостереження “Таблиця “витрати-випуск” / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2018/236/mp_tvvp.pdf
7. Наявність і стан основних засобів за видами економічної діяльності (КВЕД-2010) за 2013 рік / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/nsoz/nsoz13_u.htm
8. Наявність і стан основних засобів за видами економічної діяльності (КВЕД-2010) за 2016 рік / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/nsoz/nsoz16_u.htm

References

1. Tablytsia “vytraty-vypusk” Ukrainy v osnovnykh tsinakh. 2016 rik: stat. zb. [Ukrainian input-output table at basic prices. 2016: Statistical Publication] (2018). State Statistics Service of Ukraine. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/05/zb_tvvuoz2016pdf.pdf [in Ukrainian].
2. Heyets, V. M., & Ostashko, T. O. (Eds.) (2016). *Implementatsiia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS: ekonomichni vyklyky ta novi mozhlyvosti [The implementation of the Association Agreement between*

Ukraine and the EU: Economic Challenges and Opportunities]. Scientific Report. Kyiv: Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].

3. Yehorov, I. Yu., Odotyuk, I. V., & Salikhova, O. B. (Eds.). (2016). *Implementatsiia vysokyykh tekhnolohii v ekonomiku Ukrainy [Implementation of high technologies in the economy of Ukraine]*. Scientific Report. Kyiv: Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].

4. Melnyk, T. M., & Puhachevska, K. S. (2016). Importozalezhnist ekonomiky Ukrainy i priorityety selektyvnoho importozamishchennia [Import dependence of Ukrainian economy and priorities of selective import substitution]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 4, 29–44. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2016_4_5 [in Ukrainian].

5. Melnyk, T. M., & Puhachevska, K. S. (2015). Perspektyvy importozamishchennia v Ukraini [Prospects for import substitution in Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu – Herald of Kyiv National University of Trade and Economics*, 2, 16–32. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2015_2_3 [in Ukrainian].

6. Metodolohichni polozhennya z orhanizatsii derzhavnogo statystychnoho sposterezhennia “vyratny-vypusk” [Methodological provisions on the organization of state statistical observation “Table “input-output”]. (2018). State Statistics Service of Ukraine. [ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2018/236/mp_tv.pdf). Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2018/236/mp_tv.pdf [in Ukrainian].

7. Nayavnist i stan osnovnykh zasobiv za vydamy ekonomichnoi diialnosti (KVED-2010) za 2013 rik [Availability and condition of fixed assets by types of economic activity (Classification of types of economic activity – 2010) for 2013]. State Statistics Service of Ukraine. [ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/nsoz/nsoz13_u.htm). Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/nsoz/nsoz13_u.htm [in Ukrainian].

8. Nayavnist i stan osnovnykh zasobiv za vydamy ekonomichnoi diialnosti (KVED-2010) za 2016 rik [Availability and condition of fixed assets by types of economic activity (Classification of types of economic activity – 2010) for 2016]. State Statistics Service of Ukraine. [ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/nsoz/nsoz16_u.htm). Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/nsoz/nsoz16_u.htm [in Ukrainian].

Л. И. Созанский,

кандидат экономических наук,

старший научный сотрудник отдела развития

производственной сферы региона и инвестиций

Оценка зависимости экономики Украины от импорта продукции перерабатывающей промышленности в сегментах промежуточного потребления и валового накопления основного капитала

Обосновано, что в структуре импорта товаров и услуг Украины доминирует продукция перерабатывающей промышленности. По данным таблиц “затраты-выпуск” определена зависимость украинской экономики от импорта продукции промежуточного потребления и валового накопления основного капитала производств перерабатывающей промышленности в 2013–2016 годах. Определены виды продукции промежуточного потребления, зависимость украинской экономики от импорта которых высока. Уровень импортозависимости в сегменте валового накопления основного капитала рассматриваемых производств оценен в примерно 85%. Аналитически обоснованы направления импортозамещения продукции производств перерабатывающей промышленности в украинской экономике и меры, которые должны быть предварительно осуществлены.

Ключевые слова: *импортозависимость, структура импорта, промежуточное потребление, валовое накопление основного капитала, перерабатывающая промышленность.*

L. Yo. Sozanskyy,

PhD in Economics,

Senior Researcher of the Department of Development

of Industrial Sphere of the Region and Investment;

SI “Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy

of the NAS of Ukraine”

Estimation of the Dependence of the Ukrainian Economy on the Import of Products from the Manufacturing Industry in the Segments of Intermediate Consumption and Gross Fixed Capital Formation

Given the fact that the structure of import of goods and services of Ukraine dominates the products of the manufacturing industry, it became necessary to study the dependence of the Ukrainian economy on the

production of this type of industrial activity. To do this, an estimation of the dependence of the Ukrainian economy on the use of the import of manufacturing industries in the manufacturing industry was made, in terms of the two key uses of resources – intermediate consumption products and gross fixed capital formation. The information base for such an assessment was the data of the tables “output-input”.

As a result of undertaken a study certainly, that most the Ukrainian economy depends on the import of products of intermediate consumption of such productions of manufacturing industry: computers, electronic and optical products ($\approx 90\%$); chemicals and chemical products ($> 80\%$); machine building ($> 80\%$); coke and refined products ($> 60\%$); textile production, clothing, clothing, leather and other materials ($> 60\%$). Along with the use of imports, the use of domestic production in the intermediate consumption segment has considerably increased in Ukraine. The intermediate consumption of domestic products of production: computers, electronic and optical products; grew at the highest rates; machinery and equipment, not attributed to other groups; textile production, clothing, leather and other materials production.

The level of import dependence of the Ukrainian economy in segments of the gross fixed capital formation in manufacturing industries is $\approx 85\%$. The highest level of import dependence of the Ukrainian economy in the segment of gross fixed capital formation (more than 90%) is characteristic for production products: computers, electronic and optical products; machinery and equipment not included in other groups; motor vehicles, trailers and semitrailers.

Thus, the promising directions of import substitution in Ukraine relate primarily to the abovementioned industries. The hypothesis that for the implementation of import substitution in the Ukrainian economy, it is necessary for each of the identified directions, to carry out detailed calculations of the capacity of the target market segments (both internal and external), the volume of investments necessary for the organization of the corresponding production, their profitability and the payback period, as well as the number of newly created jobs.

Key words: *import dependence, import structure, intermediate consumption, gross fixed capital formation, manufacturing industry.*

Бібліографічний опис для цитування:

Созанський Л. Й. Оцінка залежності економіки України від імпорту продукції переробної промисловості в сегментах проміжного споживання і валового нагромадження основного капіталу // Статистика України. 2018. № 3. С. 15–25.